

A vállalkozások regionális sajátosságai Magyarországon

Bevezetés

A gazdasági tevékenység a vállalkozásokban összpontosul. Magyarországon ugyanakkor térségenként különböző a vállalkozói aktivitás, nem egyformák az egyes tevékenységek folytatását lehetővé tevő adottságok, befektetési lehetőségek és a működésre ható helyi intézkedések. Emiatt az egyes régiókban eltérő a vállalkozások száma, struktúrája, munkaerő-piaci jelentősége, így gazdasági teljesítménye. A nyereségérdekeltségű gazdasági szervezetek között megkülönböztetett figyelem irányul a külföldi tőkével rendelkezők, ezen belül is különösen a multinacionális nagyvállalatok működésére. A nemzetközi piacokhoz való szorosabb kötődésük miatt ugyanis jóval érzékenyebbek a konjunkturális folyamatokra. Mindemellett különböző erősségű a beágyazódásuk a helyi gazdasági, társadalmi környezetbe, vállalati filozófiájuk és magatartásuk pedig más és más.

A vállalkozásállomány alakulását 2003 és 2008 között elsősorban piaci hatások, kisebb részben pedig adminisztratív intézkedések befolyásolták. A társas vállalkozások – különösen a jogi személyiségű gazdasági társaságok – alapítása egyre nagyobb lendületet vett, miközben az egyéni formában bejegyzetteké hullámmódon alakult. A folyamatok az ország régióiban nem egyformán zajlottak, így módosult a vállalkozások térszerkezete, ezért úgy gondoltuk, érdemes megvizsgálni, miképpen változtak a vállalkozások strukturális viszonyai és területi sajátosságai az elmúlt mintegy fél évtizedben. Fontosnak tartottuk ezenkívül a mikro-, kis- és középvállalkozások, illetőleg a nagyvállalatok szerkezeti különbségeinek a feltárását, továbbá a külföldi érdekeltségű cégek jellegzetességeinek bemutatását is.

A vállalkozások jelentősége a jövedelemtermelésben

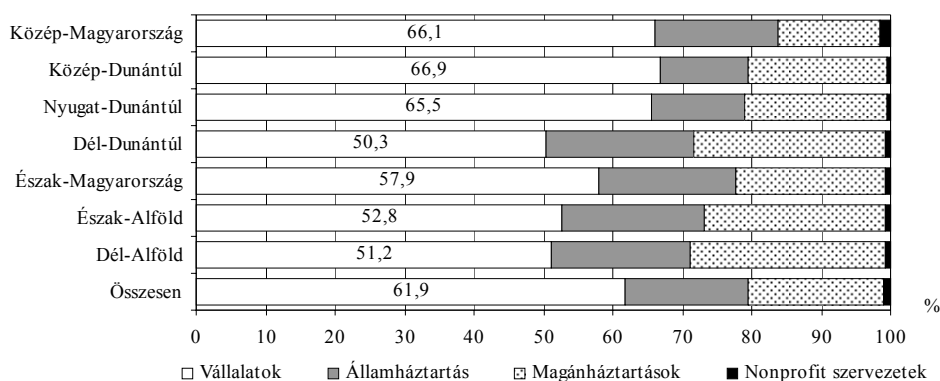
A vállalati szektor kiemelt szerepet tölt be a gazdasági folyamatokban és az értéktermelésben. A rendelkezésre álló legutolsó adatok szerint a Magyarországon 2006-ban képződött 20 540 milliárd forintnyi bruttó hozzáadott érték 61,9%-át állították elő a vállalkozások, ideértve a pénzügyi tevékenységet folytatókat is. A nyereségérdekeltségű gazdasági szervezetek jövedelemtermelésben betöltött súlya egy évtized alatt 4,3 százalékponttal – ezen belül 2003 óta 1,8 százalékponttal – emelkedett. Ezzel párhuzamosan mérséklődött a gazdasági teljesítmény létrehozásában az államháztartás szerepe, miközben a magánháztartásoké minimálisan erősödött.

Az egyes régiókban a vállalkozások különböző mértékben járultak hozzá a bruttó hozzáadott értékhez. Elmondható, hogy a fejlettebb térségekben nagyobb volt a szerepük a jövedelmek létrehozásában, mint a hátrányosabb helyzetűekben. Közép-Magyarorszá-

gon, Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon a gazdasági teljesítmény kétharmada kötődött a nyereségérdekeltségű gazdasági szervezetek tevékenységéhez. Ezek a térségek vonzották ugyanis a legtöbb befektetőt és nemzetközi tőkét. Dél-Dunántúlon és az Alföldön ugyanakkor a hozzáadott érték alig több mint a felét termelték meg a vállalkozások.

1. ábra

A bruttó hozzáadott érték megoszlása gazdasági szektorok szerint, 2006

Az elmúlt időszakban tovább erősödött a központi régióban bejegyzett vállalkozások értéktermelésben betöltött domináns szerepe. Magyarországon 2003-ban a Budapesten és Pest megyében regisztrált cégek állították elő a vállalkozások által megtermelt hozzáadott érték 49,0%-át, 2006-ban azonban már több mint a felét produkálták. Ebben az időszakban csupán Észak-Magyarország és Közép-Dunántúl növelte minimális mértékben arányát a vállalati jövedelmek előállításában. Közép-Magyarországon belül kiemelkedtek a fővárosban bejegyzett cégek, amelyek az országos érték négytizedét hozták létre. A legkisebb és egyre inkább zsugorodó mértékben a dél-dunántúli nyereségérdekeltségű szervezetek vettek részt a jövedelmek előállításában.

Magyarországon 2006-ban a vállalatok által megtermelt hozzáadott érték egy lakosra vetített nagysága 1,3 milliárd forintot tett ki, amely 31,9%-kal haladta meg a 2003. évit. A jelzőszám, akárcsak három esztendővel korábban, Közép-Magyarországon volt a legmagasabb, Észak-Alföldön pedig a legalacsonyabb. A mutató nagysága 2003 és 2006 között az ország két legfejlettebb régiójában, továbbá Észak-Magyarországon átlag feletti mértékben emelkedett. A változás üteme Dél-Dunántúlon volt a legkisebb, alig több mint egyötödös. A folyamatok hatására a legmagasabb és a legalacsonyabb fejlettségi mutató közötti eltérés növekedett, 2003-ban 3,2-szeres, 2006-ban viszont már 3,3-szeres arány mutatkozott.

Vállalkozási aktivitás

A vállalkozások számának alakulása

Magyarországon 2008 végén 1 millió 561 ezer vállalkozást tartottak nyilván. Számuk 2003 óta 2006 kivételével évről évre emelkedett, összességében 32,7%-kal. A növekedés üteme 2007-ig mérséklődött, ami az egyéni vállalkozások alapítási kedvének csökkené-

sével, illetve megszűnésükkel magyarázható. Míg a társas vállalkozások száma öt esztendő alatt 22,0%-kal nőtt, a szervezetek nagyobb részét, 64,0%-át kitevő egyénié 2007-ig két százalékkal apadt. Az utóbbi folyamat irányultságát megfordította az általános forgalmi adóról szóló törvény módosítása, amelynek révén 2008. január 1-jétől a mezőgazdasági őstermelőknek kötelezően előírták az adószám kiváltását. Ennek következtében számuk egy esztendő leforgása alatt 42,3%-kal emelkedett, alapvetően befolyásolva a szervezetek területi eloszlását és összetételét. A vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők körében azonban folytatódta a kedvezőtlen irányú folyamatok, így az elmúlt fél évtizedben állományuk 18,0%-kal csökkent.

A főváros vezető szerepének betudhatóan a vállalkozások egyharmadát Közép-Magyarországon jegyezték be. A két alföldi régió külön-külön 15%-kal részesedett, őket a nyugat-dunántúli térség követte közel egytizedes, majd a közép- és dél-dunántúli, valamint az észak-magyarországi régió egyaránt 9%-os hányaddal.

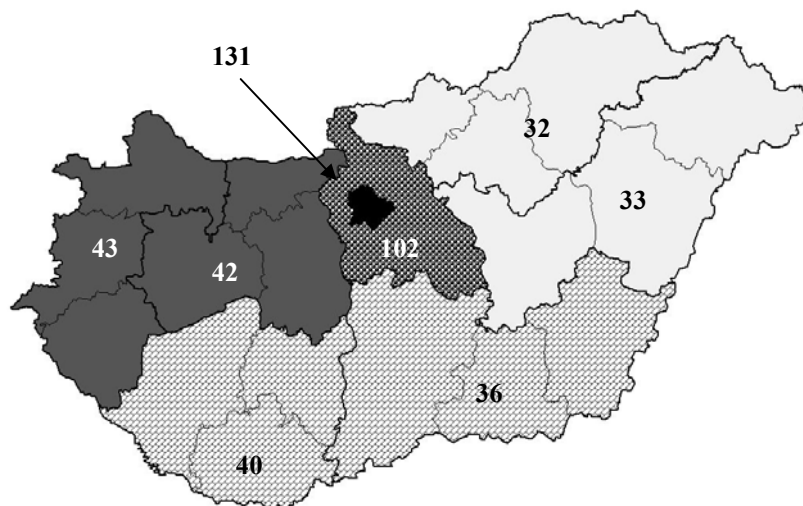
A vizsgált időszakban az ország egyes területei közül a legnagyobb szervezetszám-emelkedést az Alföldön, annak is az északi részén regisztrálták. Ennek oka elsősorban a már említett áfa-törvény változásában keresendő, amelynek hatására az elmúlt évben Észak-Alföldön megduplázódott az egyéni vállalkozók állománya, hiszen jelentősebbnek mondható az agrárszektor gazdasági súlya. Öt év távlatában itt 84,8%-kal, míg az Alföld déli felén háromnegyedével nőtt a vállalkozások száma. A régiók sorrendjében Észak-Magyarországon közel négytizedével, Nyugat-Dunántúlon háromtizedével, Dél-Dunántúlon 23,7%-kal, Közép-Dunántúlon 17,4%-kal, Közép-Magyarországon viszont csupán 11,7%-kal emelkedett a nyereségérdekeltségű gazdasági szervezetek száma. Az Alföldön alapvetően az egyéni gazdálkodási forma elterjedtsége miatt nőtt a vállalkozások előfordulása, a központi, a dunántúli és az észak-magyarországi térségben ugyanakkor a társas gazdálkodási forma nagyobb súlya és dinamizmusa is jelentősen hozzájárult a bővüléshez. Ez utóbbi régiókra jellemző a munkaerő- és tőkeigényesebb termelő- és szolgáltatótevékenységeket folytató, nagyobb szervezetméretet megkövetelő cégek megtelepedése.

Területi koncentráció, vállalkozássűrűség, vállalkozási intenzitás

Magyarországon 2008-ban ezer lakosra 156 vállalkozás jutott. A vállalkozói aktivitás Közép-Magyarországon kiemelkedett (181) a főváros vezető gazdasági szerepköréből adódóan, mely a magas népességkoncentráció ellenére is megmutatkozott. A viszonyszám élénk vállalkozási tevékenységre utalt az alföldi (északi rész 171, déli 158) és a dunántúli (nyugati 149, déli 146) régiókban is. (Az áfa-törvény változásának torzító hatása miatt azonban a tényleges aktivitásról a társas vállalkozások fajlagos mutatójának alakulása pontosabb képet mutat.)

Országosan 2003 és 2008 között 39-cel nőtt az aktivitási hányados értéke. A szervezetek számának ugrásszerű emelkedésével összhangban a mutató nagysága az Alföldön 75-76-tal növekedett. Eközben az iparosodottabb Észak-Magyarországon, Nyugat-Dunántúlon és Dél-Dunántúlon 32–36 vállalkozással számláltak többet ezer lakosonként, mint 2003-ban. A Budapestet is magába foglaló központi térségben 14-gyel, Közép-Dunántúlon pedig hússzal nőtt előfordulásuk.

2. ábra

Az ezer lakosra jutó társas vállalkozások száma, 2008

Magyarországon az elmúlt év végén ezer lakosonként 100 egyéni és 56 társas vállalkozást tartottak nyilván. Közép-Magyarországon kiugróan magas, az országos átlagnál majd kétszer több társas formában működő nyereségérdekeltségű gazdasági szervezet jutott ezer lakosra. Ez az érték a dunántúli régiókban 40 és 43 között szóródott, a többi térségben pedig 32 és 36 között. A viszonyszám az elmúlt fél évtizedben leginkább (18-cal) a központi régióban növekedett, s feleekkora mértékben a közép- és nyugat-dunántúliban. A többi területi egységben átlagosan 5–7-tel több társas vállalkozást számláltak ezer lakosonként, mint öt esztendővel korábban. Az egyéni vállalkozások lakónépességre vetített mutatója Dél-Alföldön alakult a legkedvezőbbben, ahol 135-öt ért el. Az észak-alföldi 25-tel, a nyugat- és dél-dunántúli érték pedig 6-tal múlta felül az országos átlagot. Közép-Dunántúlon 86, Észak-Magyarországon 81, Közép-Magyarországon 79 vállalkozás volt magánkézben ezer lakosonként.

Hazánkban 2008-ban 17 szervezet jutott minden egyes km²-re. Míg Közép-Magyarországon 76 vállalkozást tartottak nyilván négyzetkilométerenként, addig Közép- és Nyugat-Dunántúlon 13-at, Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon pedig tízet. Az alföldi régiókban az elmúlt évben megugrott vállalkozásszám miatt szintén több (12–13) szervezet jutott egy km²-re. A mutató értékében csupán az utóbbi évben következett be jelentősebb változás, amikor 4-gyel nőtt, míg a megelőző években mindössze eggyel. Öt esztendő távlatában Közép-Magyarországon jelentős mértékben, 8-cal emelkedett a területi egységre jutó vállalkozások száma. Gazdálkodási forma szerint országosan 6 társas és 11 egyéni vállalkozás jutott minden egyes négyzetkilométerre. Közép-Magyarországon ez 43-at, illetve 33-at mutatott. A társas vállalkozások jelzőszáma Közép- és Nyugat-Dunántúlon (4) alakult előnyösebben, az egyénié pedig az Alföldön (10–11) volt kedvezőbb.

Összességében elmondható, hogy helyzetéből adódóan a központi régió erőteljesen befolyásolja az országos jelzőszámokat. Az átlagos jellemzőktől való eltérés vizsgálatakor a dunántúli térségek bizonyultak kedvezőbb helyzetűnek az alföldi és az északi régiókkal szemben. A térségek fejlettségbeli különbségeit objektíven felvázoló fajlagos mutató alapján az élen álló Közép-Magyarországot Nyugat-, Közép- majd Dél-Dunántúl követi. Az alföldi régiók közül a déli tekinthető előnyösebb helyzetűnek.

A vállalkozások számának alakulása és területi koncentrációja eltérő képet mutatott. Az Alföldön magasabb a magánvállalkozások állománya és aránya, amely az utóbbi évben erőteljesen növekedett. Az infrastrukturális szempontból hátrányosabb helyzetben lévő Dél-Dunántúlon szintén az egyéni vállalkozók nagyobb súlya érzékelhető, hiszen tőkevonzó képessége kicsi, jelentősebb nemzetközi vállalatok ritkábban telepedtek meg. A magáncégek száma ugyanakkor itt 2004-től erőteljesen fogyott, s az időszak végi emelkedése is jóval átlag alatti volt.

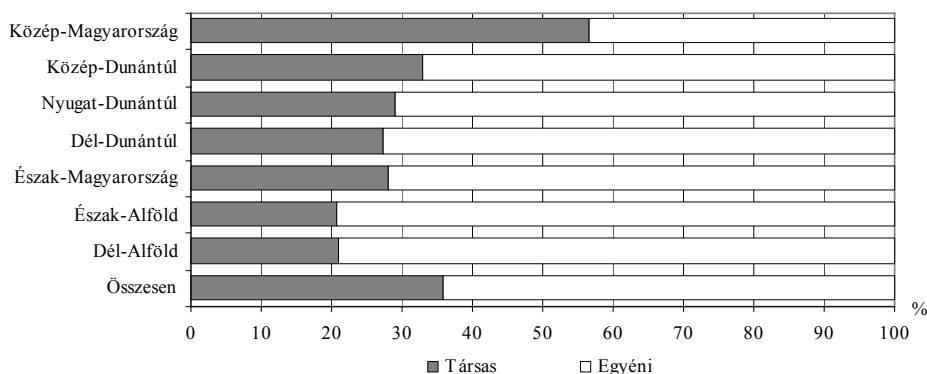
A vállalkozások összetétele

A gazdálkodási forma alakulása

A Magyarországon 2008 végén regisztrált 1 millió 561 ezer vállalkozást 36–64%-os arányban társas, illetve egyéni formában jegyezték be. Az 561 ezer társas vállalkozás között a legnépszerűbb gazdálkodási formák a korlátolt felelősségű társaságok és a betéti társaságok voltak. Az előbbiek 52%-os, az utóbbiak pedig 38%-os részesedést értek el.

3. ábra

A regisztrált vállalkozások számának megoszlása gazdálkodási forma szerint, 2008

A gazdasági szervezetekről szóló törvény módosítása a jogi személyiségű vállalkozások alapító tőkéjét a korábbinál jóval kisebb összegekben határozta meg, ami elsősorban az élenk kft-alapítási kedvben mutatkozott meg, így számuk öt év alatt másfélszeresére nőtt. A részvénytársaságok száma is bővült (több mint egytizedével), azonban ezekből összesen 4828 működött az országban. Ezzel szemben bt-kből 1,4%-kal kevesebbet tartottak nyilván, mint 2003-ban, így a korábbi 46,7%-os részarányuk 9 százalékponttal csökkent.

A korlátolt felelősségű társaságok az ország központi területén elterjedtebbek, míg a betéti társaságok Észak-Magyarországon és az Alföldön gyakoribbak. A kft-k száma öt év alatt a közép-magyarországi és a közép-dunántúli régióban nőtt kimagaslóan (54%-kal), a többi térségben átlag alatti mértékben (44–49%-kal). Bt-kből csupán két régióban, Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon regisztráltak valamelyest többet az öt évvel korábbinál.

1. táblázat

A főbb gazdálkodási formák részaránya, 2008

Régió	Kft-k	Bt-k	Rt-k	Főfoglal-	Mellék-	Nyugdíjas
				kozású	foglalkozású	
				vállalkozók		
a társas vállalkozások %-ában			az egyéni vállalkozások %-ában			
Közép-Magyarország	54,5	36,6	1,0	38,9	42,1	19,0
Közép-Dunántúl	51,1	37,1	0,6	37,0	42,6	20,5
Nyugat-Dunántúl	50,4	36,1	0,6	35,6	42,3	22,1
Dél-Dunántúl	47,1	39,4	0,7	33,8	40,3	26,0
Észak-Magyarország	47,6	40,2	0,6	32,1	39,9	28,0
Észak-Alföld	49,0	41,6	0,7	29,2	37,2	33,6
Dél-Alföld	50,0	39,5	0,8	34,4	33,9	31,7
<i>Összesen</i>	<i>52,0</i>	<i>37,7</i>	<i>0,9</i>	<i>34,5</i>	<i>39,5</i>	<i>26,1</i>

Az egyéni vállalkozások részaránya a vállalkozási kedv mérséklődésével és a társas gazdálkodási forma terjedésével összhangban 2006-ig fokozatosan csökkent. Az östermelők kötelező adószámkiváltása azonban 2008-ban ugrásszerű növekedést okozott, melynek következtében részesedésük egy év alatt 7 százalékponttal emelkedett. Az egymillió egyéni vállalkozó negyizede mellék-, több mint egyharmada főfoglalkozású, több mint egynegyede pedig nyugdíjas volt. Az áfa-törvény módosításának következtében összetételük is megváltozott, a nyugdíj mellett vállalkozók száma nőtt a leginkább, közel kétszeresére, míg mellékállásban 53,3%-kal, főfoglalkozásban pedig 6,2%-kal tevékenykedtek többen. A munkavégzés jellege szerinti megoszlásról megállapítható, hogy a főállásúak részaránya 11 százalékponttal csökkent, miközben a nyugdíjasoké 7, a mellékfoglalkozásúaké pedig 4 százalékponttal emelkedett. Mindhárom típusban az alföldi régiókban nőtt átlag feletti mértékben a magánkezdeményezések száma.

Tevékenységi szerkezet

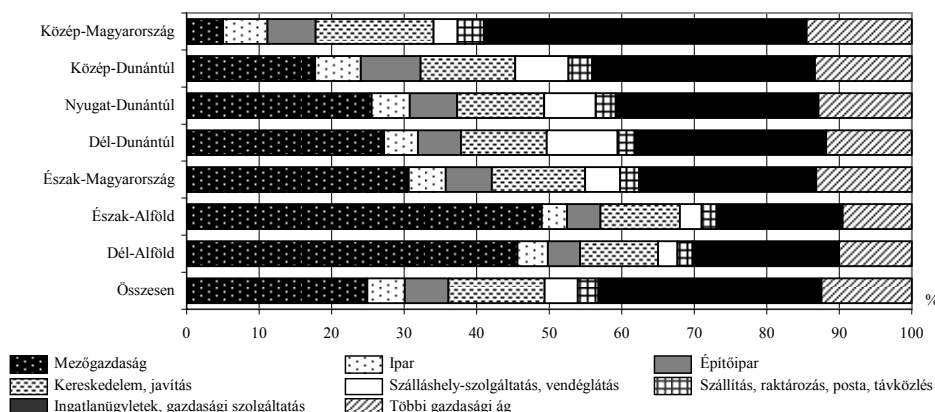
A vállalkozások tevékenységi struktúrája az elmúlt években jelentősen átforgalmazódott. A változás elsősorban a különféle szolgáltatásokat nyújtók számának és arányának látványos előretörésében mutatkozott meg. Emellett az elmúlt évben az áfa-törvény módosításának következményeként a főtevékenységek között jóval nagyobb szerepet kapott a mezőgazdaság. Magyarországon 2008 végén a nyilvántartott nyereségérdekeltségű szervezetek 63,9%-a a terciér szektorba sorolódott. Egy év alatt 15,2 százalékponttal csökkent részesedésük, miközben az agrártevékenységet folytatóké 18,2%-kal nőtt. A legnagyobb arányban a gazdaságilag legfejlettebb közép-magyarországi régióban, valamint Közép-Dunántúlon fordultak elő, az Alföldön ezzel szemben ritkábban találkozhattunk

velük. A szolgáltatási ágak értéktermelésben betöltött szerepe egyre fontosabb. A közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás gazdasági ágat nem számítva valamennyi régióban e szektor állította elő a bruttó hozzáadott érték több mint felét, bár ennek aránya sehol nem érte el ezen vállalkozások szervezeti struktúrában képviselt súlyát.

Országosan a szolgáltatási főtevékenységgel rendelkező vállalkozások 84,4%-a valamilyen gazdasági szolgáltatás nyújtására szakosodott. Részesedésük nem mutatott lényeges különbséget a régiók között, a legalacsonyabb észak-magyarországi (82,4%) és a legmagasabb közép-magyarországi arány (85,5%) között mindössze 3,1 százalékpontnyi eltérés jelentkezett. Az üzleti szolgáltatások közül az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások voltak a legnépszerűbbek, átlagosan a vállalkozások háromtizede folytatott ilyen tevékenységet. Egyedül a fővárost magában foglaló közép-magyarországi régióban fordultak elő ennél gyakrabban, ahol 44,5%-ot értek el. Kereskedelmi, javítási feladatokat országosan 13,2%-uk végzett, s a tevékenységi szerkezetben betöltött súlyuk szintén a központi térségben volt jelentősebb.

4. ábra

A regisztrált vállalkozások megoszlása gazdasági ág szerint, 2008

Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás folytatása céljából a vállalkozások 4,6%-át alapították, és ez az idegenforgalmi adottságokkal, lehetőségekkel összefüggésben régióként más-más képet mutatott. A Balatonnak köszönhetően Dél-Dunántúlon minden tizedik vállalkozás foglalkozott ezzel a tevékenységgel, de szintén a magyar tenger vonzásának, valamint a meleg vizű fürdők gyakoribb előfordulásának köszönhetően a közép-dunántúli és a nyugat-dunántúli régiókban is elérte részesedésük a 7,4, illetve a 7,1%-ot. A szállítás, raktározás, posta, távközlés gazdasági ágba tartozó tevékenységre a cégek és egyéni vállalkozók együttesen 2,8%-a szakosodott. Jelenlétük inkább a nagyvárosok vonzáskörzetében és a nemzetközi főközlekedési folyosók szomszédságában volt gyakoribb. A közlekedési infrastruktúra fejlesztésében leginkább érintett régiókban elterjedésük fokozódása várható. Az egyéb közösségi, személyi szolgáltatásokkal foglalkozók a nyereségérdekeltségű szervezetek 5,3%-át tették ki. Előfordulásuk azonban csak a központi régióban haladta meg a 7,0%-ot.

A termelőágakba tartozó vállalkozások közül az egynegyedes hányadot kitevő agrártermelést folytatók elterjedése szoros összefüggést mutat a termőhelyi adottságokkal

– különösen a mezőgazdasági területek kiterjedésével és a földek minőségével –, valamint a gazdálkodáshoz szükséges erőforrások jelenlétével. Nem véletlen tehát, hogy részesedésük a vállalkozások között az Alföldön – azon belül is különösen Észak-Alföldön – volt kiemelkedő.

Ipari tevékenységet a cégek, egyéni vállalkozások 5,2%-a végzett, az értéktermelésben betöltött szerepük azonban ennél mindenütt jóval nagyobb – bár térségenként különböző mértékű – volt. A legnagyobb arányban Közép- és Nyugat-Dunántúlon hozták létre termelőbázisukat. Az építőipari vállalkozások előfordulása mindenütt valamivel gyakoribb volt az ipariakénál, országos átlagban 6%-uk tartozott ebbe az ágba.

Méretstruktúra

A vállalkozások méretbeli szerkezete az 1990-es évek elején gyökeresen és igen rövid idő alatt módosult. A döntően állami és szövetkezeti tulajdonú nagyfoglalkoztatók a magánosítás és a piaci körülmények változása következtében kisebb egységekre bomlottak, miközben robbanásszerűen alakultak új vállalkozások is. A strukturális folyamatokat befolyásolta a nemzetközi tőkével rendelkező multinacionális cégek megjelenése is. A méretbeli átalakulás az 1990-es évek második felétől fokozatosan lelassult. Az elmúlt években az európai sajátosságok irányába mutató folyamatokat elsősorban piaci hatások, kisebb részben pedig adminisztratív intézkedések befolyásolták.

A mikro-, kis- és középvállalkozások (kkv-k) definiálását, fejlődésük támogatását a 2004. évi XXXIV. törvény szabályozza. A jogszabály szerint kkv-nak minősül az a vállalkozás, amelyben a foglalkoztatottak létszáma 250 főnél kevesebb, éves nettó árbevétele nem haladja meg az 50 millió eurónak megfelelő, vagy mérlegfőösszege a 43 millió eurót kitevő forintösszeget. A kkv-k statisztikai meghatározása létszámuk alapján történik. A legfeljebb 49 fős vállalkozások kisvállalkozásnak, az ennél nagyobb, de maximum 249 főt foglalkoztatók középvállalkozásnak minősülnek. A kisvállalkozások közül a tíznél kevesebb munkavállalóval rendelkezőket mikrovállalkozásoknak tekintjük. Magyarországon 2008 végén a foglalkoztatottak létszáma alapján a regisztrált vállalkozások 99,9%-a mikro-, kis- és középvállalkozások csoportjába sorolódott. Mindössze 953 cég tartozott a nagyfoglalkoztatók közé.

Magyarországon 2003 és 2008 között a kkv-k száma egyharmaddal emelkedett, a bővülés azonban régióként különböző mértéket ért el. Az átlagosnál dinamikusabb növekedés történt a Dunától keletre. Ez részben azzal magyarázható, hogy ebben az ország-részben más munkalehetőségek hiányában jóval többen kényszerültek megélhetésük érdekében valamilyen gazdálkodási tevékenység folytatására, mint másutt, másrészt – ahogy említettük – az agrártermelésben nagyobb az egyéni gazdálkodás szerepe. A kkv-k területi eloszlása az elmúlt öt évben valamelyest átrendeződött. 2003-ban négytizedük, 2008 végén azonban már csak egyharmaduk volt budapesti vagy Pest megyei székhelyű, miközben enyhén zsugorodott a fejlettebb közép- és a nyugat-dunántúli régióban nyilvántartottak hányada is. Ezzel párhuzamosan Észak-Magyarországon és az Alföldön nőtt az előfordulásuk.

Országosan 2008 végén a 250 főnél kevesebb munkavállalóval rendelkező cégek 97,5%-át a mikrovállalkozások jelentették, de részesedésük az Alföldön meghaladta a 98,0%-ot. Számuk és a létszámstruktúrában betöltött súlyuk különösen 2008-ban bővült

intenzíven, a már többször említett áfa-törvény előírásainak végrehajtásából adódóan. A legfeljebb tíz alkalmazottal rendelkező vállalkozások száma így egy év alatt 27,3%-kal emelkedett, és elérte a másfél milliót. Az Alföldön az átlagosnál jóval erőteljesebb volt a növekedés üteme a mezőgazdasági termelés sajátosságai miatt.

Öt esztendő távlatában a nagyméretű cégek száma 2,8%-kal mérséklődött. Ebben az időszakban a nagybefektetők és a multinacionális cégek letelepítése érdekében folytatott versenyben csak a közép-magyarországi régió tudott sikeres lenni. Központi szerepének és fejlett infrastruktúrájának köszönhetően 2003 és 2008 között ugyanis egyedül itt gyarapodott a legalább 250 főt alkalmazó cégek állománya. Ennek következtében a nagyvállalatok közül a fővárosi vagy Pest megyei központtal rendelkezők részesedése a 2003. évi 37,0%-ról 2008 végére 42,3%-ra nőtt.

2. táblázat

A vállalkozások méretstruktúrája, 2008

(százalék)

Régió	0 és ismeretlen	1–9	10–19	20–49	50–249	250 és több	Összesen
	fős létszámú						
Közép-Magyarország	34,4	62,4	1,9	0,9	0,4	0,1	100,0
Közép-Dunántúl	22,7	74,6	1,5	0,7	0,3	0,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	21,1	76,5	1,3	0,7	0,3	0,1	100,0
Dél-Dunántúl	21,9	75,9	1,2	0,6	0,3	0,0	100,0
Észak-Magyarország	19,0	78,6	1,4	0,7	0,3	0,1	100,0
Észak-Alföld	13,6	84,5	1,0	0,5	0,3	0,0	100,0
Dél-Alföld	14,1	84,0	1,1	0,6	0,2	0,0	100,0
<i>Összesen</i>	<i>23,5</i>	<i>73,9</i>	<i>1,4</i>	<i>0,7</i>	<i>0,3</i>	<i>0,1</i>	<i>100,0</i>

A vázolt folyamatok hatására az említett időszakban Közép-Magyarországot leszámítva, ahol valamennyi fontosabb létszám-kategóriában közel azonos mértékű bővülés történt, mindegyik régióban módosult a vállalkozások összetétele. A mikrovállalkozások aránya tovább erősödött, miközben a többi kiemelt létszám-kategória súlya zsugorodott vagy nem változott. Egyúttal megállapítható az is, hogy 2008 végén a központi régióban közelítette meg leginkább a vállalatok méretstruktúrája a fejlett piacgazdaságokra jellemző modellt. Itt volt ugyanis a gazdasági hatásoknak erőteljesebben kitett, legfeljebb 9 alkalmazottal rendelkező vállalkozások hányada a legalacsonyabb, és a helyi folyamatokban katalizátorszerepet betöltő kis- és közepes méretűeké a legmagasabb. A gazdaságilag fejlettebb régiókban kisebb súlyt képviseltek a szervezeti struktúrában a mikrovállalkozások, mint a hátrányosabb helyzetűekben.

A vállalkozások gazdasági szerepe és teljesítménye*Foglalkoztatás*

Magyarországon 2008-ban a gazdasági szervezetekben összesen 2 millió 763 ezer fő állt alkalmazásban, 0,3%-kal több, mint 2003-ban. A munkavállalók héttizedét, azaz 1 millió 953 ezer személyt a vállalkozások foglalkoztatták. A létszám az elmúlt fél évtizedben összességében 68 ezer fővel (3,6%-kal) emelkedett. Az alkalmazottak állománya

ugyanakkor mindössze két régióban, Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon bővült, a többiben 8,5 (Dél-Dunántúl), illetve egy százalék (Észak-Magyarország) között fogyott. A vállalkozói szférában dolgozók aránya csak a gazdaságilag fejlettebb régiókban haladta meg az országos szintet.

A munkáltatók területi elhelyezkedése az elmúlt időszakban tovább koncentrált. Magyarországon 2003-ban az alkalmazottak 43,6%-át, 2008-ban már 46,2%-át foglalkoztatták a központi régióban bejegyzett vállalkozások. Ebben az időszakban rajtuk kívül egyedül a Közép-Dunántúlon regisztrált szervezetek tudták valamelyest növelni munkaerő-piaci részesedésüket.

3. táblázat

Az alkalmazásban állók száma a vállalkozásokban, 2008

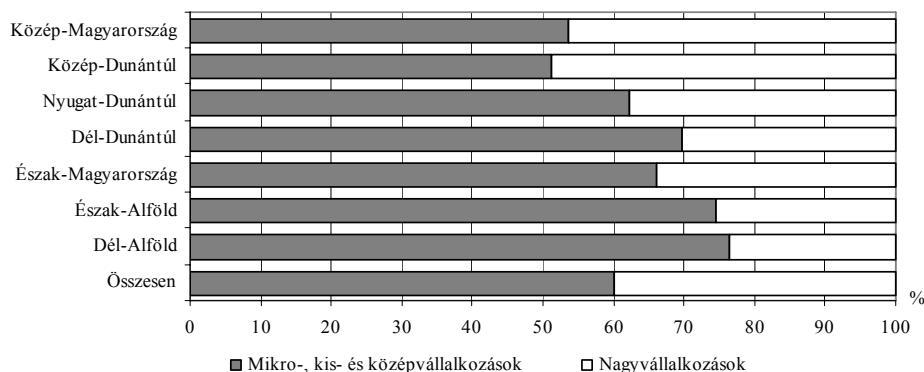
Régió	Összesen, fő	2003. évi adat = 100,0	Megoszlás, %		A teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya, %
			2003	2008	
Közép-Magyarország	903 341	109,9	43,6	46,0	91,1
Közép-Dunántúl	227 056	108,9	11,1	12,0	94,5
Nyugat-Dunántúl	185 547	96,9	10,2	9,5	92,0
Dél-Dunántúl	127 830	91,5	7,4	6,6	91,7
Észak-Magyarország	144 568	99,0	7,7	7,5	92,4
Észak-Alföld	184 164	95,3	10,3	9,4	91,2
Dél-Alföld	180 665	98,4	9,7	9,1	89,8
<i>Összesen</i>	<i>1 953 170</i>	<i>103,6</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>91,6</i>

A vállalkozásokban alkalmazásban állók túlnyomó része teljes munkaidőben dolgozott. A részmunkaidős foglalkoztatás aránya egyedül Dél-Alföldön haladta meg a 10%-ot, ez többek között a szezonális jellegű mezőgazdasági munkavégzés gyakoribb előfordulására vezethető vissza, ami helyi sajátosság. Országosan a foglalkoztatottak közel kétharmada fizikai, fennmaradó hányada pedig szellemi munkakört töltött be. Közép-Magyarország kivételével a régiókban a munkavállalók átlagosan háromnegyede folytatott fizikai munkát. Budapesten és Pest megyében a szellemi foglalkozásúak aránya megközelítette a 48%-ot. Nagyobb részesedésük egyrészt azzal függött össze, hogy itt jelentősebb a magasabb kvalitású munkaerőt foglalkoztató, gazdasági szolgáltatások végzésére specializálódott cégek előfordulása, mint másutt, másrészt itt található számos ipari és kereskedelmi tevékenységet végző nagyvállalat irányítási központja.

2008-ban a vállalkozásokban alkalmazásban állók hattizede (1 millió 176 ezer fő) a mikro-, kis- és közepes méretű vállalkozásokban dolgozott. A kvv-k foglalkoztatásban betöltött súlya 2003 óta a közép-dunántúli régió kivételével mindenütt emelkedett. E vállalati csoportban munkát vállalók hányada általában azokban a térségekben volt magasabb, amelyeket kevésbé választottak székhelyüknek a multinacionális cégek és áruhálózatok. A foglalkoztatás szerkezete ezért jóval kiegyenlítettebb képet mutatott Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon, mint a többi régióban.

5. ábra

Az alkalmazásban állók számának megoszlása a munkáltató mérete szerint, 2008

A 250 főnél kisebb létszámú vállalkozásokban 2003 óta 86 ezer fővel, azaz 7,9%-kal növekedett az alkalmazásban állók állománya. A létszám Nyugat-Dunántúl kivételével valamennyi régióban emelkedett. A foglalkoztatás bővítésében élen jártak a Budapesten és a Pest megyében bejegyzett nyereségérdekelt szervezetek, ugyanis a növekmény nyolctizede náluk jelentkezett.

Magyarországon az elmúlt időszakban korszerűsödött a foglalkoztatás szerkezete. A primer és szekunder szektorba tartozó nyereségérdekelt szervezetek munkaerő-piaci szerepe zsugorodott, ezzel párhuzamosan viszont erősödött a terciér szektorba soroltaké, ezen belül is főképp a gazdasági jellegű szolgáltatásokat folytatóké. Valamennyi régióban mérséklődött a mezőgazdasági, erdészeti valamint ipari tevékenységet folytató munkaadók súlya a foglalkoztatásban, ezzel együtt mindenütt bővült a szolgáltatásokat nyújtóké. Ebben az időszakban az építőipari vállalkozásokban dolgozók aránya nem módosult Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön, egy százalékponttal emelkedett Dél-Dunántúlon és Észak-Alföldön, a többi régióban viszont csökkent. Összességében azonban sehol sem haladta meg részesedésük a nyolc százalékot.

4. táblázat

Az alkalmazásban állók megoszlása a vállalkozások gazdasági ágához tartozása szerint, 2008

Régió	(százalék)				
	A mezőgazdaság	Az ipar	Az építőipar	A gazdasági szolgáltatások	Az egyéb szolgáltatások
	gazdasági ágba sorolt vállalkozásokban foglalkoztatottak aránya				
Közép-Magyarország	0,9	23,3	5,7	66,4	3,7
Közép-Dunántúl	5,0	56,4	5,4	30,7	2,4
Nyugat-Dunántúl	5,1	51,7	5,8	33,7	3,7
Dél-Dunántúl	9,9	47,7	7,9	31,3	3,2
Észak-Magyarország	5,0	51,4	7,6	32,5	3,6
Észak-Alföld	8,7	44,3	8,0	36,1	2,8
Dél-Alföld	10,3	44,8	7,7	34,6	2,6
Összesen	4,3	37,5	6,4	48,5	3,3

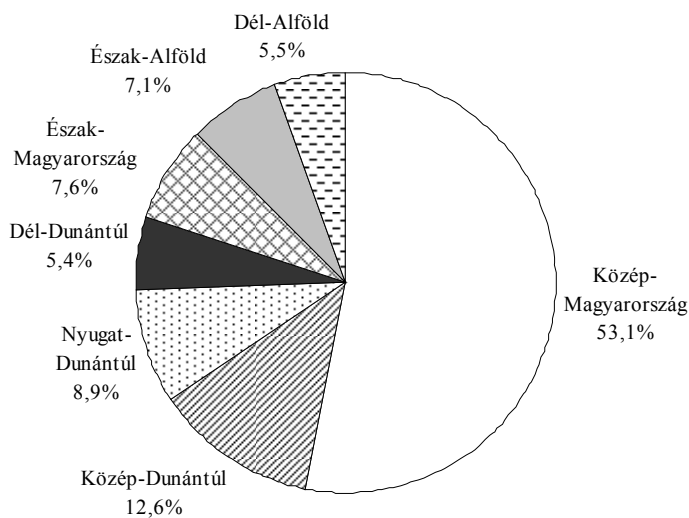
A munkáltatók főtevékenység szerinti besorolásának összetétele jelentős különbségeket mutatott az egyes területi egységek között. Mindez összefüggésben áll a régiók elhelyezkedésével, gazdaságföldrajzi adottságával, az új lehetőségek iránti fogékonysággal, a kezdeményezőképesseggel vagy éppen a hagyományos tevékenységek továbbvitelével. Ebből a szempontból a foglalkoztatás szerkezete Közép-Magyarországon markánsan eltért a többi régióétól. Itt ugyanis rendkívül alacsony volt a mezőgazdasági vállalkozásokban alkalmazottak aránya, de az ipariakban dolgozóké is számottevően (11–33 százalékponttal) elmaradt a többi régióétól. Ezzel szemben a gazdasági szolgáltatások – különösen a logisztikai tevékenységeket magukba foglalók és az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágak – súlya esetenként kétszer akkora volt, mint a többi régióban.

Beruházási tevékenység

Az eszközállomány, azon belül különösen a termelési célt szolgáló infrastruktúra bővítésében, megújításában kiemelkedő a vállalkozások szerepe. Magyarországon 2003 és 2008 között a nemzetgazdaságban végrehajtott új beruházások nyolctizedét, folyó áron 15 178 milliárd forintnyi fejlesztést valósítottak meg a nyereségérdekeltektől gazdálkodó gazdasági szervezetek. A teljesítményérték több mint fele a Budapesten és Pest megyében regisztrált vállalkozásokban jelentkezett. A Dunától keletre nyilvántartott cégek együttesen a hazai fejlesztések mindössze ötödéhez járultak hozzá.

6. ábra

A vállalkozások beruházási teljesítményértékének megoszlása régiók szerint, 2003–2008

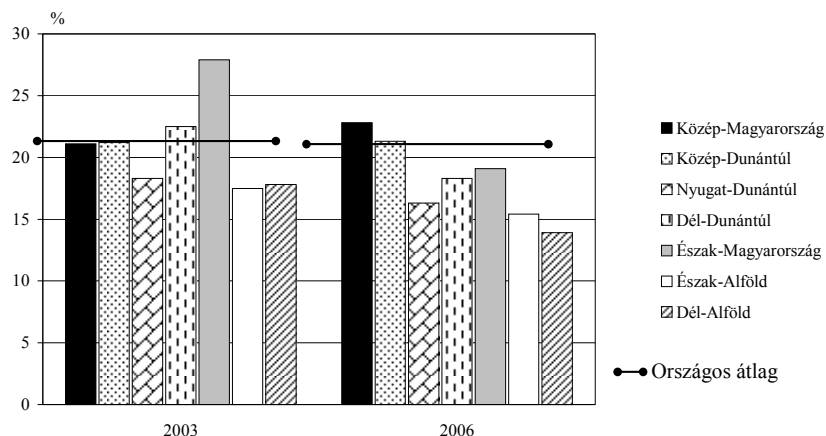
Magyarországon az elmúlt fél évtizedben folyó áron számolva minden egyes lakosra évente átlagosan 251 ezer forint teljesítményérték jutott, amely térségenként erőteljesen szóródott. A mutató nagysága Közép-Magyarországon megközelítette az országos átlag

1,9-szeresét, – ezen belül Budapesten 660 ezer forintot tett ki – Dél-Alföldön (102 ezer Ft) viszont annak mindössze négytizedét érte el.

Magyarországon 2003-ban a vállalkozások az általuk előállított bruttó hozzáadott érték 20,8%-át fordították új tárgyi eszközök létesítésére. A beruházási arány 2005-re 22,5%-ra emelkedett, majd megtorpant a kedvező folyamat. 2006-ban ugyanis a nyereségérdekelt gazdasági szervezetek a megtermelt jövedelemnek már csak 20,2%-át költötték olyan vagyoni javak beszerzésére, amelyek a gazdálkodásukat tartósan, legalább egy éven túl szolgálják. A mutató nagysága a vizsgált időszakban régióként különbözőképpen változott. Összességében Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl kivételével mindenütt mérséklődött a beruházási ráta nagysága. A visszaesés üteme Észak-Magyarországon volt a legnagyobb, ennek következtében lelassult a gazdasági szerkezet modernizációja. A jelzőszám ebben a négy esztendőben Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon, azaz a legfejlettebb térségekben mindvégig meghaladta az országos átlagot, miközben Nyugat-Dunántúl mellett a kevésbé fejlett Dél-Alföldön egyszer sem érte el azt.

7. ábra

A beruházási ráta alakulása a vállalati szférában

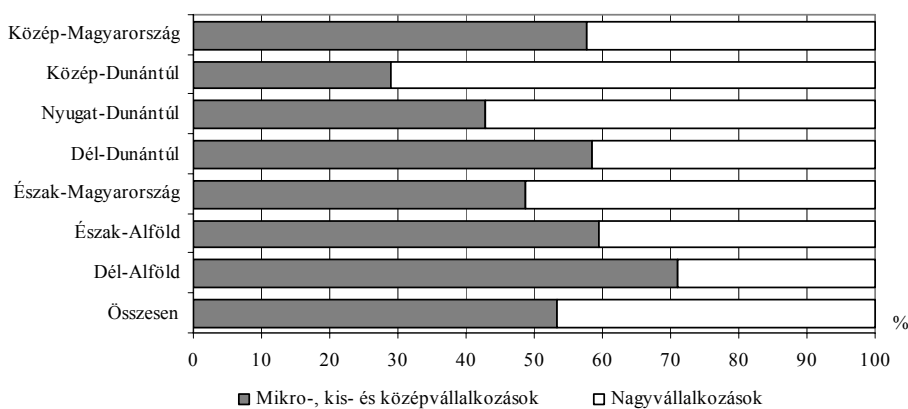
Hazánkban 2003 és 2008 között a vállalatok által eszközölt tárgyeszköz-befektetések összegének nyolctizedét a nagyobb tőkével, jelentősebb humán erőforrással rendelkező, legalább félszáz munkavállalót foglalkoztató közepes vagy annál nagyobb méretű cégek rendelték meg. A kisméretű, azaz 10–49 fős szervezetek a fejlesztések alig több mint egytizedét valósították meg. Az új beruházásokra szánt források csupán hét százalékát költötték el az előbbieknél kevesebb munkaerőt alkalmazó mikrovállalkozások. A kevésbé fejlett régiókban, illetőleg azokban a térségekben, ahol a szervezeti struktúrában magasabb a kkv-k aránya, az ötven fő alatti vállalkozások nagyobb arányban vállalkoztak új investíciókra. Ennélfogva részesedésük a vállalati teljesítésekből elérte a 36%-ot Észak-Alföldön, Dél-Alföldön pedig még ennél is magasabb, négytizedes arányt mutatott. Elmondható, hogy mindegyik méretkategóriában a Közép-Magyarországon bejegyzett cégek valósították meg a fejlesztések túlnyomó hányadát.

Az árbevétel alakulása

A vállalkozások teljesítményének egyik legfőbb ismérve a realizált értékesítés nettó árbevétele, amely elsősorban a vállalkozás méretétől, a gazdasági ágazat helyzetétől és külpiaci lehetőségeitől függ. Magyarországon 2008-ban a legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások 60 887 milliárd forint nettó árbevételt értek el. Az eredmény 56,0%-a Közép-Magyarországon koncentrált, amely számottevően nagyobb arányt jelent a szervezetek között képviselt részesedésnél. További 12,6%-a Közép-Dunántúlon, 8%-a Nyugat-Dunántúlon, 7%-a Észak-Alföldön, 6-6%-a Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön, s mindössze 4%-a Dél-Dunántúlon képződött.

Az országban tevékenykedő négy fő feletti vállalkozások teljesítményének 53,4%-át a kis- és középvállalkozások, 46,6%-át pedig a nagyvállalatok könyvelhették el. A kvv-k árbevételének súlya a mezőgazdaság erőteljesebb szerepéből és a jobban elaprózódott szervezeti struktúrából eredően Dél-Alföldön a legnagyobb, több mint héttizedes volt. Észak-Alföldön és Dél-Dunántúlon közel hattizeddel, Közép-Magyarországon 57,8%-kal részesedtek az összes szervezet által elért eredményből. Ezzel szemben az erősen iparosodott Nyugat-Dunántúlon és Észak-Magyarországon a legalább 250 fővel működő szervezetek bevétele dominált (57,2, illetve 51,4%-os részesedéssel), a közép-dunántúli régióban pedig ennél is meghatározóbbak voltak, ugyanis héttizedes részarányt képviseltek.

8. ábra

A vállalkozások nettó árbevételének megoszlása szervezetméret szerint, 2008

Nemzetgazdasági ágak szerint megfigyelve az összes árbevétel 45,6%-a az iparban, mintegy harmada a kereskedelem, javításban keletkezett. További 7,5%-a a szállítás, raktározás, posta, távközlés s 5,4%-a az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás területén. Míg utóbbi gazdasági ág súlya a magas szervezetszámból adódik, előbbieké az erőforrás- (tőke- és munka-) igényes tevékenységből fakad. Az ipar részesedése Közép-Dunántúlon háromnegyedes, Nyugat-Dunántúlon több mint kétharmados, Észak-Magyarországon közel kétharmados volt, de Dél-Dunántúlon és Észak-Alföldön is valamelyest meghaladta az átlagot. Ezzel szemben Közép-Magyarországon egyharmadot tett ki, itt a szolgáltatóágak szerepe maradt a jelentősebb, ezen belül is a kereskedelem részaránya

negytizet, a szállítása egytizet, az ingatlanügyleteké pedig 7,9% volt. Dél-Dunántúlon és az Alföldön az agráriumnak is jelentős szerep jutott, 6–8%-kal járult hozzá a bevételekhez.

Külföldi érdekeltségű vállalkozások

Adminisztratív jellemzők

A rendelkezésre álló legutolsó adatok szerint Magyarországon 2006 végén 25 800 külföldi érdekeltségű vállalkozás működött. A szervezetek saját tőkéje (a nem elosztható befektetésekkel együtt, amelyektől a továbbiakban eltekintünk) 17 506 milliárd forintot, ezen belül a külföldi befektetés aránya 77,7%-ot tett ki. Vezető gazdasági szerepköréből adódóan mind a külföldi érdekeltségű vállalkozások, mind a külföldi tőke közel héttizedét a központi régióban regisztrálták. Kedvező földrajzi fekvésének és infrastrukturális adottságainak köszönhetően a nyugat-dunántúli régióban összpontosult a külföldi befektetések több mint egytizede, Közép-Dunántúlon pedig 8,2%-a. A cégek számát tekintve a déli térségek következtek a rangsorban, tőkeerejük alapján azonban az északi régiók megelőzték őket.

A külföldi tőke saját tőkén belüli részesedése változatosabb képet mutatott. Ez Nyugat-Dunántúlon érte el a legmagasabb arányt, s az észak-alföldi, a közép-dunántúli régió, majd a déli országrész követte. Ezzel szemben Közép-Magyarországon jóval alacsonyabb volt a részesedés nagysága. Míg az előbbi területi egységben a tőkeigényes feldolgozóiparban koncentráltódott a nemzetközi tőke, az utóbbi régióban a szolgáltatási szektorban összpontosult.

5. táblázat

A külföldi érdekeltségű vállalkozások főbb jellemzői, 2006

(százalék)

Régió	A szervezetek számának	A saját tőke	A saját tőkén belül a külföldi	A külföldi tőke aránya a saját tőkéből
	megoszlása			
Közép-Magyarország	68,2	73,3	68,0	72,2
Közép-Dunántúl	6,4	6,8	8,2	93,8
Nyugat-Dunántúl	9,7	9,1	11,4	97,5
Dél-Dunántúl	5,0	1,1	1,3	90,9
Észak-Magyarország	2,5	3,5	3,4	76,7
Észak-Alföld	3,1	2,9	3,6	95,8
Dél-Alföld	5,1	1,9	2,2	89,0
Nem elosztható ^{a)}	–	1,5	1,9	100,0
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>77,7</i>

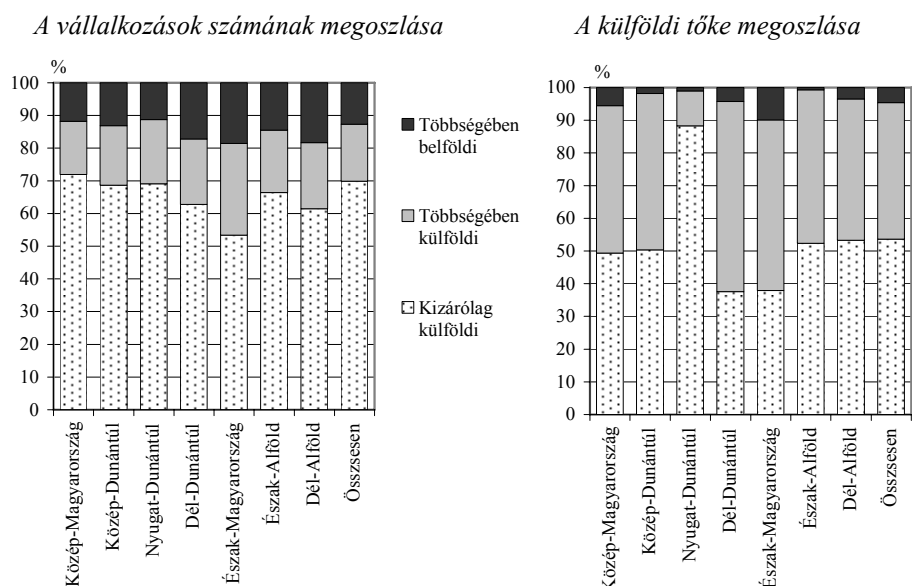
a) Külföldiek ingatlanvásárlásai, nonprofit intézményekbe történő tőkebefektetések.

A vállalkozások számának alakulása alapján megállapítható, hogy az utóbbi években mérséklődött hazánk tőkevonzó képessége. 2003 és 2006 között közel ezerrel csökkent a nemzetközi tőkével rendelkező cégek állománya. A tőkebehozatal ugyanakkor mindvégig nőtt, összességében 58,0%-kal. A saját tőke nagysága ennél valamivel nagyobb mértékben, háromnegyedével bővült, így a saját tőkén belül a külföldi részesedés nagysága 9 százalékponttal mérséklődött. A régiók közül egyedül Közép-Magyarországon növeke-

dett a külföldi tőkével működő szervezetek száma, három év alatt 7,9%-kal. A nemzetközi tőkeállomány ugyancsak itt nőtt a legnagyobb mértékben, 73,5%-kal. Nyugat-Dunántúlon és Dél-Alföldön másfélszeresére, Közép-Dunántúlon egyharmadával, Észak-Alföldön és Dél-Dunántúlon pedig valamivel több mint egytizedével gyarapodott a külföldi vagyon nagysága. A vizsgált időszakban egyedül Észak-Magyarországon voltak ki nemzetközi tőkét a befektetők.

9. ábra

A külföldi érdekeltségű vállalkozások tulajdonjelleget szerint, 2006

A tőkeösszetétel mellett a tulajdoni jelleg is jelentős területi eltéréseket mutatott. Országosan a külföldi érdekeltségű vállalkozások héttizede működött kizárólag nemzetközi tőkével. További 17,4%-uk külföldi, 12,7%-uk pedig hazai többségű vagyonnal rendelkezett. Mindemelllett a külföldi tőke 53,6%-a volt teljesen, 41,8%-a pedig túlnyomórészt külföldi kézben. 2003 és 2006 között a szervezetek tulajdonosi összetétele átalakult, a korábbinál (67,3%) nagyobb súlyt kaptak a kizárólag külföldi tőkével működők, s kisebbet a külföldi, valamint a hazai többségi tulajdonban lévők. A külföldi tőke ugyancsak döntően a kizárólag idegen tőkével rendelkezők kezébe összpontosult, sőt részarányuk valamelyest nőtt, miközben a külföldi többségüké csökkent. Vitathatatlanul Nyugat-Dunántúlon mutatkozott a tisztán külföldi tőkével működő szervezetek túlsúlya és magas fokú tőkeellátottsága, miközben az ország középső területén és Észak-Alföldön szintén jelentősebb számban, de kisebb tőkeállománnyal voltak jelen. A legcsekélyebb tőkeerővel a dél-dunántúli és a dél-alföldi régió rendelkezett, ahol a tulajdon szerinti megoszlás is kedvezőtlenül alakult.

6. táblázat

A külföldi tőke megoszlása gazdasági ágak szerint, 2006

(százalék)

Régió	Feldolgozó- ipar	Keres- kedelem, javítás	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	Pénzügyi tevékenység	Ingyatlan- ügyletek, gazdasági szolgáltatás	Többi gazdasági ág
Közép-Magyarország	17,3	21,5	13,4	14,8	27,3	5,7
Közép-Dunántúl	88,3	5,4	0,3	0,0	3,9	2,2
Nyugat-Dunántúl	82,0	2,3	0,7	0,2	13,0	1,8
Dél-Dunántúl	81,2	2,4	0,9	1,3	5,6	8,5
Észak-Magyarország	65,0	4,9	0,7	0,0	1,4	28,0
Észak-Alföld	88,5	1,9	1,1	0,0	1,4	7,1
Dél-Alföld	42,0	2,9	0,1	1,2	8,7	45,1
<i>Ország összesen</i>	<i>36,4</i>	<i>16,0</i>	<i>9,5</i>	<i>10,3</i>	<i>21,1</i>	<i>6,7</i>

A külföldi érdekeltségű vállalkozások meghatározó része a kereskedelem, javítás (34,4%), az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás (33,9%) nemzetgazdasági ágban, valamint az iparban (13,3%) – azon belül is a feldolgozóiparban – tevékenykedett. Míg Közép-Magyarországon a feldolgozóipari vállalatok súlya csupán 7,3%-os volt, a többi térségben 20,9 (Nyugat-Dunántúl) és 33,6% (Észak-Magyarország) közötti részesedést értek el. Ezzel szemben a központi régióban a kereskedelem, javítás és az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás szervezetei magas, 37,5, illetve 40,0%-os arányt képviseltek. A kereskedelem, javítás területén az észak- és a dél-alföldi térségben is átlag feletti volt a részesedésük. Az egyes ágazatokban a szervezetszám mellett a külföldi befektetések volumenében is jelentős differencia mutatkozott. Míg a központi régióban a külföldi tőke a szolgáltatási szférában koncentrált, a többi régióban a feldolgozóiparban. Az észak-magyarországi és a dél-alföldi ipari befektetésekhez az energiaszektor további 25,5, illetve 41,4%-kal járult hozzá. Emellett Nyugat-Dunántúlon az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás vállalkozásainak tőkeellátottsága szintén jelentős volt.

Aktivitás és gazdálkodási szerep

2003 és 2006 között a külföldi érdekeltségű szervezetek népességre vetített száma nem változott, azaz tízezer lakosra 26 jutott. Míg a vállalkozások számának mérséklődésével összhangban többé-kevésbé minden régióban csökkent a mutató nagysága, Közép-Magyarországon 3-mal (ezen belül Budapesten 8-cal) nőtt, és az időszak végén 61-et (a fővárosban 91-et) ért el. Nyugat-Dunántúlon 25 vállalkozást számláltak tízezer lakosonként, a közép- és a dél-dunántúli, valamint a dél-alföldi térségben 10–15-öt, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön pedig mindössze ötöt.

A vállalkozások tőkeereje szintén jelentős területi különbségekre világított rá. 2006-ban egy külföldi vállalkozásra átlagosan 690 millió forint saját tőke, ezen belül 537 millió forint külföldi részesedés jutott. Négy év alatt az előbbi nagysága 1,9-szeresére, az utóbbié pedig 1,7-szeresére nőtt. A fajlagos érték kiemelkedett Észak-Magyarországon, ahol 939 millió forint értékű befektetést, s azon belül 720 millió forintos külföldi állományt tartottak nyilván vállalkozásonként. A saját tőke tekintetében Közép-

Magyarországot Közép- és Nyugat-Dunántúl, valamint Észak-Alföld követte a rangsorban, a külföldi részesedés alapján azonban az előbb felsorolt térségek közül a központi régió állt az utolsó helyen. A dél-dunántúli vállalkozások tökeszegénységét jelzi, hogy átlagosan mindössze 149 millió forintnyi saját tőkével rendelkeztek. Az egy vállalkozásra jutó befektetések értéke 2003 óta legnagyobb mértékben, 3,5-szeresére emelkedett Észak-Alföldön, és a külföldi részesedés fajlagos nagysága is itt nőtt a legjelentősebben, 3,7-szeresére.

A külföldi tőkével működő vállalkozások foglalkoztatásban betöltött szerepe kiemelkedő. Országosan 2006-ban 631 ezer személyt foglalkoztattak, az alkalmazásban állók több mint egynegyedét. A nemzetközi cégekben munkát vállalók száma három év alatt 10,5%-kal emelkedett. Átlagon felüli mértékben bővült a létszám a központi régió kivül Közép-Dunántúlon, attól elmaradó mértékben pedig Észak-Magyarországon, Dél-Alföldön és a nyugati határszélen. Dél-Dunántúlon és Észak-Alföldön ugyanakkor a foglalkoztatottak állománya nem érte el a három esztendővel korábbi szintet.

2006-ban a külföldi érdekeltségű vállalkozások 34 406 milliárd forint nettó árbevételt realizáltak. Ez az összeg változatlan áron közel 1,7-szeresét tette ki a négy évvel korábinak. Észak-Magyarországon megduplázódott az összeg, de átlag felett emelkedett a két legfejlettebb régióban is. A bevétel nagysága egyedül Dél-Dunántúlon csökkent. Országosan egy lakosra 3 millió 416 ezer forint árbevétel jutott. Az átlagosnál a közép-magyarországi mutató 4 millió 372 ezer forinttal, a közép-dunántúli pedig 937 ezer forinttal volt magasabb. A mutató nagysága Nyugat-Dunántúlon mintegy 2 millió 798 ezer Ft-ot, Észak-Magyarországon 1 millió 576 ezer Ft-ot, a többi térségben azonban jóval szerényebb (562–713 ezer forint közötti) összeget tett ki.

A vállalkozások működését támogató nonprofit szervezetek

A piaci viszonyok és a szabályozók folyamatos változása közepette rendkívül fontos szerep hárul a közigazgatási szervek mellett a civil kezdeményezésekre, hogy javuljon a vállalkozások eredményessége és versenyképessége, működésük pedig megfeleljen a jogszabályi előírásoknak. Magyarországon a kifejezetten a vállalkozások működésének támogatására specializálódott nonprofit szervezetek állománya ugyanakkor elenyésző. A legutolsó felmérés szerint a statisztikai adatszolgáltatást teljesítő¹ és ténylegesen működő nem nyereségérdekelt gazdasági szervezetek csupán 0,2%-a (77) foglalkozott 2007-ben célzottan vállalkozások segítségével. A legtöbb ilyen profilú civil szervezet a gazdaságilag fejlettebb közép-magyarországi, illetve a leginkább elmaradott dél-alföldi régióban tevékenykedett.

Alapítványi formában háromtizedük működött, közhasznú vagy kiemelten közhasznú státussal pedig négytizedük rendelkezett. Minden második kezdeményezés hatóköre székhelyének településére, vagy legfeljebb a szomszédos helységekre terjedt ki. A tagok és az önkéntes segítők mellett az érdemi kapcsolatot tartó, szervező- és támogatómunkát alig száz alkalmazott segítette. Ez a létszám meglehetősen csekélynek tűnik, különösen annak ismeretében, hogy az alapítványok, egyesületek háromnegyedének egyáltalán nem volt fizetett alkalmazottja. A szervezetek saját tőkéje 2007 végén mintegy 162 millió Ft-ot

¹ 1156/07 sz. statisztikai jelentés a nonprofit szervezetekről.

tett ki, és az év folyamán összességében 356 millió Ft bevétellel gazdálkodhattak. A befolyt összeg valamivel több mint négytizede a közép-dunántúli szervezetek számláját gyarapította.

Főbb megállapítások

Magyarországon az elmúlt fél évtizedben folytatódott a gazdasági életben központi szerepet betöltő vállalkozások elterjedése. Az állomány nagyságát piaci hatások és központi intézkedések egyaránt befolyásolták. A vállalkozói aktivitás régióként eltérően alakult, mivel különbözőképpen változtak a versenyképességet alakító helyi tényezők. Az időszak folyamán valamennyi térségben korszerűsödött a szervezetek tevékenységi szerkezete, ami a különféle szolgáltatásokat nyújtók látványos előretörésében mutatkozott meg. Mindenütt módosult a szervezetek méretstruktúrája, amely az időszak végén Közép-Magyarországon közelítette meg leginkább a fejlett európai modellt.

A legtöbb gazdasági értékmérő tulajdonság (foglalkoztatás, beruházások, jövedelemtermelés) vonatkozásában kimagaslottak a központi régióban bejegyzett vállalkozások, mellettük azonban fokozatosan előretörték a közép-dunántúliak is. A gazdaságilag kevésbé fejlett térségekben az adottságok és a tradíciók nyomán a mikrovállalkozásoknak jelentős maradt a helyi (ön)foglalkoztatásban betöltött szerepe. A vizsgált időszakban eltérően változott a régiók tökevonzó képessége, miközben a külföldi érdekeltségű vállalkozások súlya a gazdasági életben változatlanul meghatározó maradt. A nemzetközi tőke megtelepítésében Közép-Magyarország volt a legsikeresebb. A központi régióban alapvetően a szolgáltatási területekre, a vidéki térségekben pedig inkább a nagyobb fizikai munkaerő-állományt igénylő iparba koncentráltak a külföldi befektetések. A vállalkozások működését támogató nonprofit szervezetek állománya meglehetősen csekély, tevékenységük pedig a szerény erőforrások miatt alacsony hatékonyságú.

IRODALOM

KSH: A vállalkozások regionális különbségei Magyarországon, 2008
 KSH: A nonprofit szervezetek regisztere
 A KSH gazdaságstatisztikai adatbázisai

Kulcsszavak: vállalkozások, gazdálkodási forma, főtevékenység, méretstruktúra, foglalkoztatás, beruházások, jövedelemtermelés, külföldi tőke.

Resume

In Hungary in the period between 2003 and 2006 the number of enterprises increased at various extents by regions. In the Western regions the company and partnership legal forms, that require high investment, became increasingly popular, while to the East of the Danube private entrepreneurship became widespread. The structure of the enterprising activity became more up-to-date everywhere. Enterprises in the developed regions contributed much more to the production of gross value added than in the underprivileged regions. On the basis of the number of employed the vast majority of them qualified as micro-, small- and medium enterprises in December, 2008. By the end of the period the size-structure of enterprises was nearest to the model of developed market economies in the Central Hungary region. Throughout Hungary the role of agricultural, forestry and industrial companies declined in employment while service sector grew. In the reviewed period companies registered in Budapest and Pest county spent more than half of financial sources available for new investment. Central Hungary was most successful in accommodating foreign direct investment. The number of non-profit organizations specialized specifically in the support of companies is very low.